

1: Risba močvirske uharice (*Asio flammeus*) iz Ponebškove knjige Naše ujede, I. del: Sove, ki je izšla leta 1917, ko so te ptice še gnezdile na Ljubljanskem barju

Bajeslovnost se sov drži že od nekdaj in še danes se je niso povsem znebile. Nič čudnega, skrivnost noči, tiho spreletavanje v soju mesečine, glasni kriki iz temačnega gozda pa še velike naprej obrnjene oči, ki v obliki človeškega obraza boljčijo v strahopetneža, ki si je drznil pokukati na zaprašeno podstrešje starega gradu ali cerkve, ustvarijo v nas prav svojevrstne domišljajske predstave. Celo v znanosti, ki dandanes daje tovrstna razmišljanja v nemar, se je prikradel kanček te bajeslovnosti, ki se kaže v imenitnosti sovjih latinskih imen. Denimo *Strix* kot nočni zli duh ali vampir po starorimskem pojmovanju ali pa *Athene* po starogrški boginji modrosti in vojne. Sove same so seveda daleč od tega, da bi posebljale zlobne duhove ali modrost. Njihova posebnost je pravzaprav v tem, da so specializirani nočni plenilci. Nekakšne nočne ujede, bi rekli, čeprav s samimi ujedami sorodstveno nimajo veliko skupnega.

Sove na Slovenskem

// Al Vrezec

V Evropi gnezdi 13 vrst sov, kar pravzaprav ni tako veliko, če bi upoštevali nekatere tropske predele na Zemlji. Kljub temu pa najdemo v Evropi tako vrste s pretežno borealnim značajem, denimo koconogega čuka (*Aegolius funereus*), kot tiste s pretežno tropskim sorodstvom, denimo velikega skovika (*Otus scops*). Slovenija je v evropskem pogledu in tudi sicer glede na svojo majhnost s sovami razmeroma bogata dežela. Kar 10 vrst sov pri nas gnezdi, ena zgolj občasno, sicer pa smo pri nas zabeležili pojavljanje vseh 13 evropskih sovjih gnezdilic. Zanimanje za sove ima na Slovenskem dokaj dolgo tradicijo. Že v 15. stoletju je Janez iz Kastva na hrastoveljskih freskah upodobil sovo, natančneje veliko uharico (*Bubo bubo*). Prvi je na slovenskem ozemlju sove popisal Giovanni Antonio Scopoli leta 1769. Scopolijevo priobčenje pegaste sove (*Tyto alba*) in čuka (*Athene noctua*) velja celo za prvo v znanosti. Nadalje je v začetku 20. stoletja Janko Ponebšek spisal delo Naše ujede, v katerem je podrobno predstavil vse sove Slovenije in nam tako zapustil pomemben dokument o poznavanju sov v 19. stoletju. Sove pa so velik izziv slovenskim ornitologom še danes, ko se zanimanje za te očarljive nočne ptice še kar povečuje. O tem priča neverjetno veliko število strokovnih in znanstvenih del in tudi število ljudi, ki jih zanima ta skriti in čarobni nočni svet. Zaradi velike pestrosti sov jih je Slovenija morda ravno pravišnje mesto za sovje navdušence.

Pegasta sova (*Tyto alba*)

Prve sove so se pojavile v obdobju paleocena pred okoli 60 milijoni let in naj bi bile podobne pegastim sovam. Nekatere so bile celo orjaških dimenzij, saj so bile velike čez meter. Današnje pegaste sove sicer niso takih velikosti, ker pa so nekaj posebnega, jih združujemo v svojo družino pegastih sov (Tytonidae), preostale sove pa v družino sov (Strigidae). Pegasta sova (34 cm) je najbolj razširjena vrsta, saj živi na vseh celinah sveta, z izjemo Antarktike, kjer tudi sicer ne živi nobena druga sova. Je ena tistih sov, ki se je približala človeku in njegovim bivališčem. Prvotno je bila to gnezdilka skalnih votlin in drevesnih dupel, vendar danes večina pegastih sov po Evropi gnezdi v skednjih, cerkvah, gradovih in drugih starih poslopjih, zelo rada pa zasede gnezdilnice, nameščene največkrat v notranjosti skednjev in cerkvenih podstrešij. Tod pegasta sova tudi najraje lovi, saj so miši, podgane in drugi mali sesalci njen glavni plen. Neredko zato kmetovalci namenoma z gnezdilnicami privabijo pegasto sovo na svoja posestva, denimo v nasadih datljevih palm v Maleziji, na orjaških poljih v Izraelu ali pa v žitnih kaščah v Angliji, saj ga ni učinkovitejšega zatiralca nadležnih glodavcev. Njeno spomladansko vreščanje in sikanje, svatbeno petje samca, je namreč majhna cena za njeno delo.

Pojavljanje v Sloveniji V Sloveniji imamo to srečo, da ležimo na meji med dvema podvrstama. Zahodna ali svetla podvrsta *T. a. alba* živi v JZ Sloveniji, vzhodna ali temna podvrsta *T. a. guttata* pa v SV Sloveniji. Vmes je široko območje, kjer lahko srečamo primerke ene in druge podvrste, denimo na Ljubljanskem barju. Navzlic vse-

mu pa je pegasta sova pri nas redka vrsta, najverjetneje zaradi pomanjkanja gnezdišč, saj sodobne obnove starih objektov sov ne jemljejo v poštev. Vsekakor je pegasta sova ena tistih vrst, ki bi ji človekova pomoč v obliki gnezdilnic pri nas prišla zelo prav.

Veliki skovik (*Otus scops*)

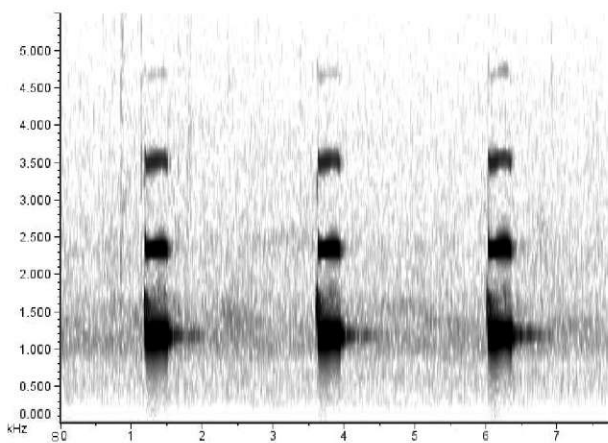
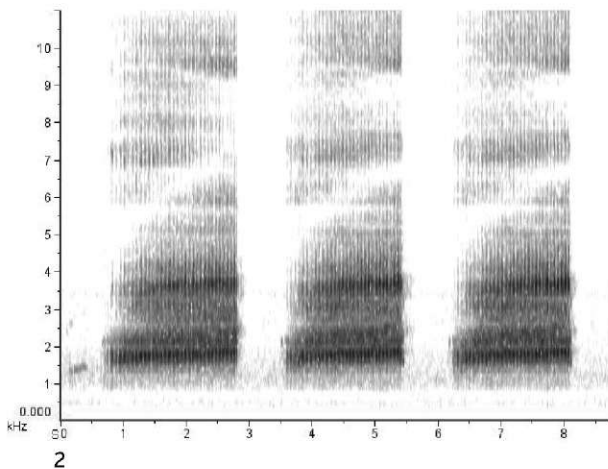
Slovenske sove so večinoma stalnice ali največ klateži z eno izjemo, velikim skovikom (16 – 21 cm). Med našimi sovami je to edina prava selivka, ki se jeseni med avgustom in novembrom preseli v savane V in Z Afrike. Skoviki se k nam spet vrnejo v marcu in aprilu. Razlog za to preseljevanje tiči predvsem v skovikovi prehrani, saj so na njegovem jedilniku pretežno nočne žuželke. Obcestne svetilke so zato zanje idealno lovišče, kjer oprezajo za nočnimi metulji, hrošči in kobilicami, za gnezdenje pa si izberejo duplo v stari jablani ali divjem kostanju ali pa celo v kaki zidni luknji. Tudi gnezdilnico rad naseli, če ga le ne prehitijo drugi interesenti za tovrstna gnezdišča, denimo škorci (*Sturnus vulgaris*). Ko samci prispejo na gnezdišča, začno glasno prepevati in klicati samice s selitve. Z velikim skovikom se najpogosteje srečamo na julijskem dopustovanju nekje ob morju, kjer nas ponoči uspava njegov otožni *kiu* ali *čuk*. Nerodno, bi rekli, sova, ki čuka, pa ji pravimo skovik! Nerodnost je zagrešil Fran Erjavec, pa čeprav so glede na pisne vire na Kranjskem že kakih sto let pred njim pravili skoviku čuk, čuku pa skovik.

Pojavljanje v Sloveniji Veliki skovik je sredozemska ptica, zato ni čudno, da jih je pri nas največ na Primorskem. Kljub temu pa se Slovenija lahko postavlja z dvema velikima celinskima populacijama, eno na Goričkem in drugo na Ljubljanskem barju. Neredko se celo pripeti, da kateri skovik z Barja zaide v Ljubljano in tam s svojim čukanjem razveseljuje ljubljanske meščane.

Velika uharica (*Bubo bubo*)

Največja med našimi sovami je velika uharica (58 – 71 cm), ki je sploh največja sova na svetu. Samica, ki je pri sovah navadno večja in težja od samca, lahko celo preseže 4 kilograme. Pri izbiri plena ni prav nič izbirična, saj pleni od drobnih miši do zajcev. Med pticami se loti tudi večjih ujed, denimo kanje (*Buteo buteo*), čapelj pa tudi sov vse do velikosti kozače. Prava posebnost tega velikega lovca so ježi. Upleni jih nemeneč se za bodice. Ježa dobesedno izdolbe iz njegovega bodečega plašča, tako da na koncu od njega ostane le še ježica. Naše velike uharice so plahe gnezdilke, zato gnezdijo v odmaknjenih skalnih stenah, opuščenih kamnolomih ali kar sredi gozda pod kako korenino. Ponekod po Evropi pa so se velike uharice navadile tudi človeka in gnezdijo celo v mestih, čeprav ni jasno, ali gre v teh primerih za umetno vzrejene in izpuščene sove oziroma njihove potomce. Kot se za tako veliko sovo spodobi, je glas svatujočega samca globok in polno zvoneč dvojni *u-hu*, ki ga samec ponavlja na 8 do 10 sekund. Velika uharica naravnih sovražnikov skoraj nima, razen večjih orlov in zveri, veliko pa jih žal konča pod električnimi drogovi.

2: Svatbeni napev samca pegaste sove (*Tyto alba*) spominja na zlovesče kričanje nočne prikazni.

3: Otožni čuk je znan napev velikega skovika (*Otus scops*) iz obmorskih krajev.

4: Svetla podvrsta pegaste sove (*Tyto alba alba*) se pri nas pojavlja pogosteje v JZ Sloveniji. foto: Nigel Blake (www.nigelblake.co.uk)

Pojavljanje v Sloveniji Nekdaj je veljalo, da je velika uharica pretežno gnezdilka JZ Slovenije in Krasa. V zadnjem času pa je bilo najdenih več gnezdišč, razsejanih po vsej Sloveniji. Skrivnost noči jo je uspešno skrivala, ali pa se je drugam razširila šele pred kratkim, kdo ve. Vsekakor nam bo pozorno večerno prisluškovanje gromkemu hukanju v opuščeni kamnolomih po Sloveniji razkrilo še kakšno novo prebivališče te kraljice noči pri nas.

Snežna sova (*Bubo scandiacus*)

Daleč na visokem severu, kjer dreves ni več in kjer se razprostira travnata in gola arktična tundra, gnezdi snežna sova (52 – 66 cm). Pozimi, v obdobju mrzle polarne noči in snežnih viharjev, se snežne sove odpravijo južneje, a redko prestopijo meje Skandinavije, Sibirije in južne Kanade. Navadno krožijo okoli polarnega kroga in iščejo ugodna mesta za preživetje v neprijaznem delu leta. V večjem številu gnezdiijo v letih obilja malih sesalcev, predvsem lemingov. In če je to obilje zares veliko, so možne invazije proti jugu. Kljub temu pa jih južneje od Irske, Škotske in severne srednje Evrope zelo redko zaneso.

Pojavljanje v Sloveniji Pri nas je snežna sova izjemno redka gostja, saj je bila v zadnjih 300 letih opažena le dvakrat. Prvo je v 18. stoletju zabeležil Scopoli, drugo pa so nekje v okolici Stražišča pri Kranju konec 19. stoletja pobili pastirji.

Bradata sova (*Strix nebulosa*)

Gnezdilka severa je tudi bradata sova (61 – 69 cm), ki okoli polarnega kroga naseljuje tajgo, obsežne iglaste gozdove. Med gozdnimi sovami rodu *Strix* je največja, v nasprotju s kozačo in lesno sovno pa ima svetle oči in

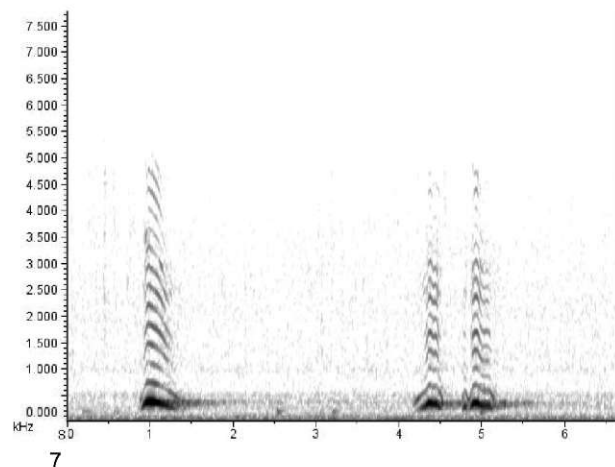
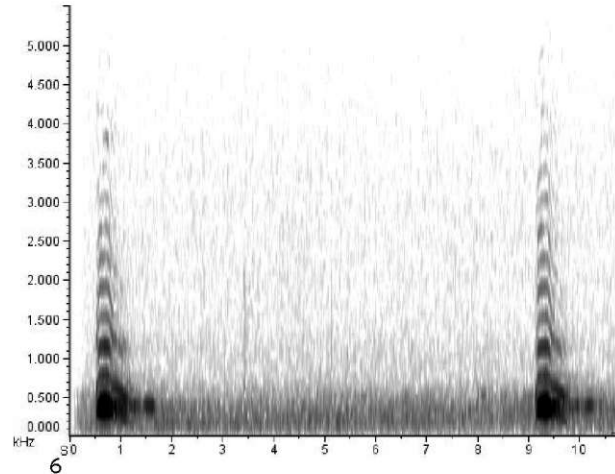
široko obrazno masko. Ne zaman! Bradata sova je zelo specializiran lovec na male sesalce, ki jih lovi tudi v globokem snegu. Sova glodavcev pod snežno odejo ne vidi, ampak sliši! Velik obraz deluje kot zbiralnik zvoka in v povezavi s pretanjenim sluhom sliši sova najmanjše šelestenje pod snegom. Sluh je tako oster, da sova z neverjetno natančnostjo določi položaj voluharice, se z veliko hitrostjo zažene v sneg, predre snežno odejo in zgrabi plen pod njo. V nekaterih zimah pa je snega preveč in lačne bradate sove se odpravijo s trebuhom za kruhom po svetu. Na teh nomadskih pohodih jih pot zanese tudi dlje proti jugu. Včasih tam ostanejo nekaj časa in celo gnezdiijo, kot denimo na Poljskem, a to je bolj izjema kot pravilo.

Pojavljanje v Sloveniji Južneje od Ukrajine, Poljske in SV Nemčije so podatki o pojavljanju bradatih sov izjemno skromni. No, Slovenci smo se odrezali z enim opazovanjem, ko je v letu 1995 na veliko presenečenje opazovalca Jurija Mikuletiča v Trnovskem gozdu na cviljenju z vabnikom priletela bradata sova. Le ugibamo lahko, ali je šlo za nomadsko sovno z daljnega severa ali pa za pobeglo ptico iz ujetništva.

Kozača (*Strix uralensis*)

Tudi kozača (58 – 61 cm) je severnjaška ptica, ki je v ledenih dobah poseljevala skoraj vso Evropo. Z otoplitvijo so se s krčenjem tajge borealne ptice umaknile proti severu, med njimi tudi kozača. Del populacije pa se je kljub temu obdržal v gorskih gozdovih srednje in JV Evrope kot ledenodobni relikt brez stika z matično populacijo v gozdovih Skandinavije in Sibirije. Čas je naredil svoje in južne kozače so se v osami razvijale po svoje, postale so večje in temnejše od severnih sorodnic, tako različne, da

5

jih danes uvrščamo v samosvojo podvrsto *S. u. macroura*. Kozačja samica je pogumna mati in ob gnezdu se ne ustraši nikogar, ne lisice ne mačke in tudi človeka ne, ki ga srborito napade, če bi se hotel povzpeti k njenemu gnezdu. Gnezdo si izbere v votlem drevesu, na odlomu ali pa v starem gnezdu kake večje ujede ali črne štoklje (*Ciconia nigra*). Spomladi samci označujejo svoje teritorije z zamolklim *uhu uhu-hu-huhu*, čeprav bomo za to, da ga bomo slišali, potrebovali nekaj več potrpljenja.

Pojavljanje v Sloveniji Pri nas se kozače na zimo umaknejo v nižine, tudi v okolico naselij. Takrat so aktivne tudi podnevi, zato jih je lahko opazovati. Zaradi tega ni čudno, da so o slovenskih kozačah na veliko pisali že stari pisci. Šele v zadnjem času pa smo začeli odkrivati kozače tudi na njihovih gnezdiščih v oddaljenih starih gorskih gozdovih pretežno južne Slovenije, pa tudi v nižinskem Krakovskem gozdu.

Lesna sova (*Strix aluco*)

Za najpogostejšo evropsko sovo velja lesna sova (36 – 46 cm), ki je izjemno prilagodljiva gozdna vrsta. Predirljivo spomladansko petje samca *hu hu-uuuuu* je gotovo najbolj znan sovji napev. Sicer lesne sove prepevajo tudi jeseni, ko stari samci branijo svoje ozemlje pred mladimi sovami, na pomoč pa jim s skovikanjem *kevik* priskočijo tudi njihove partnerice. Podobno kot druge sove tudi lesna lovi pretežno male sesalce. Vendar pa se v sezonah s pomanjkanjem tovrstnega plena preusmerijo na drug živež, ptice ali žabe. Čeprav je lesna sova gozdna vrsta, se je približala tudi človeku, saj si za gnezdišče pogosto izbere stavbe, pozimi pa se ob dnevnem dremežu rada zavleče v dimnik. Sicer gnezdiijo lesne sove v drevesnih duplih, skalnih stenah in celo v kraških jamah. Nastav-

ljeno gnezdilnico sprejmejo zelo hitro. Pri gnezdu pa znajo biti nekatere samice, podobno kot kozače, zelo napadalne, saj se neusmiljeno zaletavajo v vsiljivca, ki bi želel stikati po njihovem zarodu. Previdnost naj zato ne bo odveč!

Pojavljanje v Sloveniji Lesno sovo najdemo v vseh tipih gozdov, le v višjih legah je ni. Živi tudi v parkih in ob robu naselij. Večina mladičev zapusti gnezdo konec aprila ali v začetku maja in se nato piskajoče oglašajo prek cele noči. V jamah in starih stavbah nas bodo na pričujočnost lesne sove opozorili beli izbrizgi, odpadla peresa in izbljvki, polni kosti malih sesalcev.

Mala uharica (*Asio otus*)

Če je lesna sova najpogostejša sova gozdov, je mala uharica (35 – 40 cm) najpogostejša sova odprte krajine, travnikov in polj. Kljub temu tudi mala uharica potrebuje drevje za gnezdenje. Pri tem si poišče stara gnezda ujed in vranov, zlasti srak (*Pica pica*). Če zapuščenih gnezd ni, si jih pač prisvoji in izžene dotodanje stanovalce. Za voluharice, njen glavni plen, mala uharica tekmuje s postovko (*Falco tinnunculus*), s katero si delita tako plen kot prebivališče. Da bi se izognili medsebojnim preprirom, lovi postovka podnevi, mala uharica pa ponoči. Spomladi samci prepevajo z otožnim *hu*, pogosti pa so tudi svatbeni leti, ko samec kroži nad gnezdiščem in v zraku ploska s perutmi. Pozimi postanejo male uharice zelo družabne in se čez dan zbirajo na skupinskih počivališčih zlasti na iglastih drevesih. Pri tem jih ne moti niti bližina človeka. Pomembno je le, da imajo med dnevnim dremežem mir. Na skupinskih počivališčih ostanejo prek zime, zato se pod njimi lahko nabere cela gomila izbljvkov in belih izbrizgov.

5: Temna podvrsta pegaste sove (*Tyto alba guttata*) je pogostejša v SV Sloveniji.

foto: Katarina Paunović (www.wild-serbia.com)

6: Samec velike uharice (*Bubo bubo*) med prepevanjem svoj gromki *u-hu* ponavlja na 8 do 10 sekund.

7: Nekoliko več potrpljenja bomo potrebovali, da bomo slišali zamolkli *uhu uhu-hu-huhu* samca kozače (*Strix uralensis*).

8

9

8: Veliki skovik (*Otus scops*) je edina prava selivka med slovenskimi sovami.
foto: Anže Kacin

9: Velika uharica (*Bubo bubo*), največja med sovami, se neredko loti tudi drugih sov vse do velikosti kozače.
foto: Tomaž Mihelič

10: Snežna sova (*Bubo scandiacus*) je severnjaška ptica, ki je bila pri nas v zadnjih 300 letih opazovana le dvakrat.
foto: Bob Atkins

11: Bradata sova (*Strix nebulosa*) je nomadska ptica, ki pa k nam zaide zelo poredkoma.
foto: Maciej Szymanski

12: Kozača (*Strix uralensis*) velja za eno najbolj napadalnih sov v času gnezdenja.
foto: Tomaž Mihelič

13: Lesna sova (*Strix aluco*) je naša najpogostejša gozdna sova, ki neredko zaide tudi v naselja.
foto: Milan Cerar

14: Mala uharica (*Asio otus*) si za gnezdo pogosto izbere vranja in sračja gnezda, iz katerih neredko tudi izžene dotedanje stanovalce.
foto: Katarina Paunović (www.wild-serbia.com)

10

11

12

13

14

15

16

17

15: Močvirska uharica (*Asio flammeus*) velja za eno najbolj ogroženih evropskih sov, za katero iz Slovenije v zadnjem času nimamo več zanesljivih gnezditvenih podatkov.
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

16: Koconogi čuk (*Aegolius funereus*) je duplarica, ki najraje gnezdi v opuščeni dupli črne žolne (*Dryocopus martius*).
foto: Tomaž Mihelič

17: Čuk (*Athene noctua*) je pri nas močno ogrožena vrsta kulturne krajine, ki mu zaradi intenzivnega kmetijstva in urbanizacije grozi celo izumrtje.
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

18

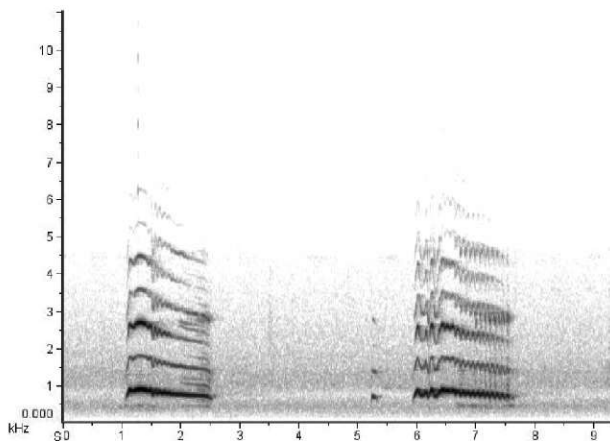

19

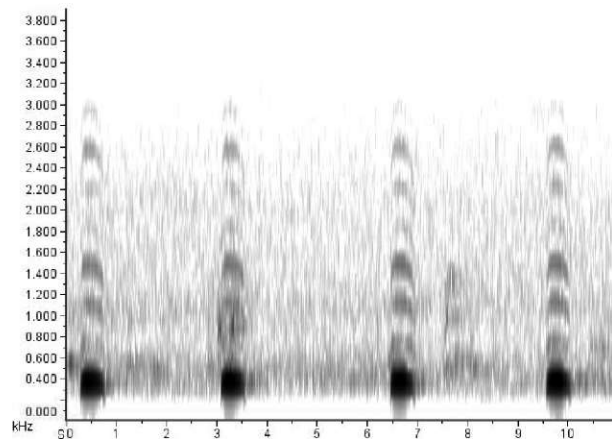
18: Mali skovik (*Glaucidium passerinum*) je neustrahšen lovec in čeprav gre za najmanjšo sovo pri nas, je med gozdnimi pticami pravi strah in trepet.
foto: Tomaž Mihelič

19: Skobčja sova (*Surnia ulula*) je pretežno dnevna ptica z daljnega severa, ki pa k nam zelo redko zaide.
foto: José Santana

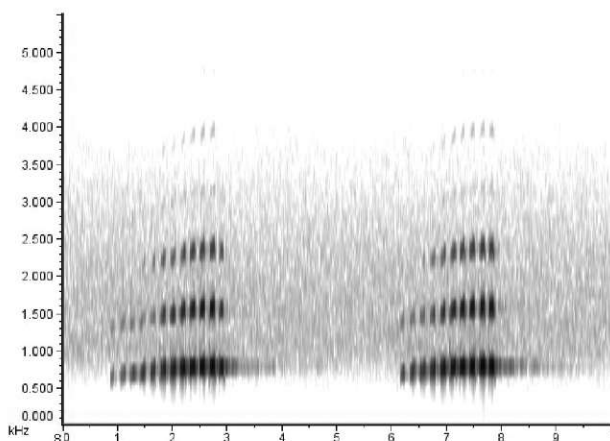

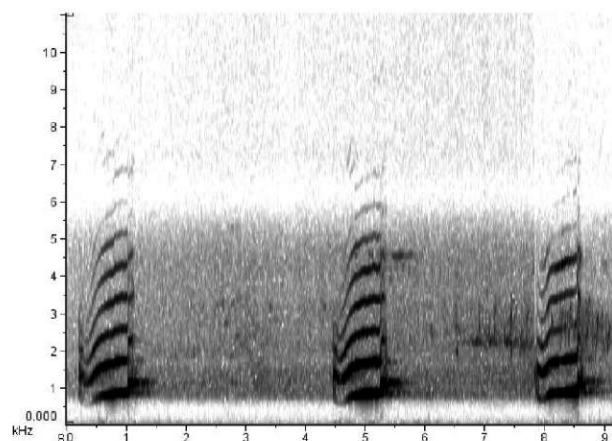
20

21

22

23

20: Melodično glasno petje samca lesne sove (*Strix aluco*) je najbolj znan sovji napev pri nas.

21: Pomladi samci male uharice (*Asio otus*) prepevajo z otožnim hu.

22: V odmaknjenih gorskih gozdovih v zgodnji pomladi samci koconogega čuka (*Aegolius funereus*) kličejo samice z nežnim pu-pu-pu-pu-pu.

23: Čukovo (*Athene noctua*) petje se redko sliši in je bolj podobno skovikanju kot pa čukanju.

Pojavljanje v Sloveniji Pri nas so male uharice pogoste v vseh nižavjih. Posebno veliko jih je na Ljubljanskem barju, a tudi na Dravskem polju niso redke. Ob večernem sprehoju bomo v soju zahajajočega sonca že opazovali prve uharice, ki se tiho v ravnem letu nizko nad tlemi odpravljajo na lov. V maju bomo lahko poslušali mladiče, ki s predirljivimi piski oznanjajo svojo lakoto.

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Močvirska uharica (33 – 41 cm) sodi med bolj ogrožene ptice v Evropi, predvsem zaradi izginjanja njenih gnezdišč, velikih odprtih travnišč, močvirij in resav. Gnezdi na tleh v zavetju travne ruše, zato jo neustrezno upravljanje travnišč v času gnezditve lahko zelo prizadene. Zlasti v času gnezditve je lahko zelo opazna, saj je aktivna tudi podnevi, ko v letu, podobno kot lunji, opreza za malimi sesalci. V dobrih sezonah, ko je veliko glodavcev, lahko pride do gnezditvenih invazij, močvirske uharice gnezdiijo tudi tam, kjer jih sicer ni. Sove s severa se selijo in so navadno med selitvijo zelo družabne, ko se jih na počivališčih zbere po več skupaj. Posamične močvirske uharice se lahko občasno pridružijo tudi zimskim počivališčem malih uharic. Žal so ti prizori spričo vedno večje redkosti te sove v Evropi vse manj pogosti.

Pojavljanje v Sloveniji Na Slovenskem se močvirske uharice drži status neredne ali občasne gnezdilke. Sicer se pri nas v času spomladanske in jesenske selitve tu in tam te sove še pojavljajo, a večinoma zgolj posamič. Pred približno sto leti so močvirske uharice še gnezdile na Ljubljanskem barju, kjer so se obdržale do 50-ih let 20. stoletja, od drugod pa so bile navedbe o gnezditvi nezanesljive. Kljub temu pa lahko priložnostno gnezditve te sove pri nas še pričakujemo na obsežnejših odprtih trav-

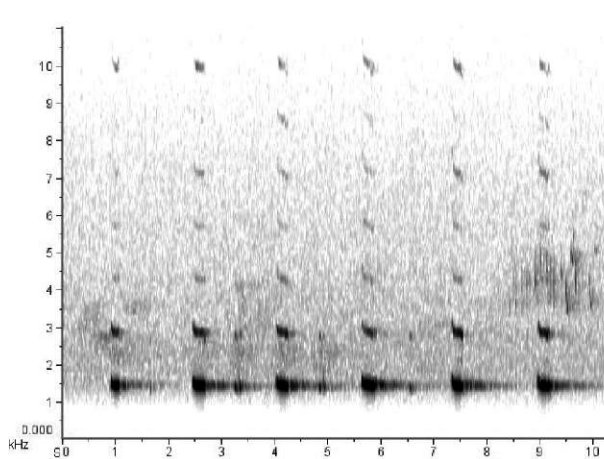
natih ali močvirnih območjih, na Barju, Cerkniškem jezeru in ponekod na Štajerskem. V prid temu govorijo nedavne najdbe gnezdečih močvirskih uharic na bližnjem Hrvaškem.

Koconogi čuk (*Aegolius funereus*)

Odmaknjeni gorski gozdovi so prebivališče koconogega čuka (20 – 28 cm). Gnezdi v manjših drevesnih duplih, najraje v tistih, ki jih je v bukev ali druge listavce iztesala črna žolna (*Dryocopus martius*), občasno pa zasede tudi gnezdilnico. Valeča samica ima to zanimivo navado, da v primeru nevarnosti pokuka iz dupla, če denimo popraskamo po deblu. To je odziv na plenilce, kakršna je kuna belica (*Martes foina*). S svojo veliko glavo samica zapolni odprtino dupla, ki je potem na deblu manj opazno, ali pa pobegne, če je nevarnost prevelika. Koconogi čuk lovi skoraj izključno male sesalce, miši, voluharice in podleske, zato mu v gorskih gozdovih pozimi zaradi obilice snega trda prede. Samice in mladi se jeseni umaknejo v nižine in v manj zasnežena okolja tudi do 200 ali 500 km daleč. Samci ostanejo in stražijo osvojeno duplo. Med januarjem in marcem začno s prepevanjem vabiti samice, kar lahko traja tudi vso noč. Ko samica prispe, samec poje precej redkeje, zato je kasneje v sezoni koconogega čuka težje izslediti.

Pojavljanje v Sloveniji Pri nas koconogi čuki gnezdiijo le v više ležečih mešanih in iglastih gorskih gozdovih. V Alpah so večinoma razširjeni nad 1.200 metri, na Pokljuki so denimo zelo pogosti. V južni Sloveniji pa jih najdemo tudi nižje, tja do 600 metrov. Če nas v zgodnji pomladi pot zanese v gorski gozd, lahko ponoči prisluhnemo mrzli tišini. Bodimo pozorni na nežni pu-pu-pu-pu, ki se navadno razlega tudi do 2 km daleč. Samec namreč

25

pogosto prepeva kar iz gnezdilnega dupla ali pa vsaj zelo blizu njega.

Čuk (*Athene noctua*)

Čeprav je čuk (19 – 25 cm) ena tistih sov, ki se je navadila človeka, velja danes za eno najbolj ogroženih slovenskih ptic. Je vrsta pretežno nižinskih visokodebelnih sadovnjakov in ekstenzivne kulturne krajine ter obrečnih lok s starimi glavatimi vrbbami. Gnezdi večinoma v duplih starih dreves, neredko pa tudi na stavbah in v gnezdilnicah, ki so prav posebno cevasto oblikovane. Pravzaprav si čuk pogosto deli življenjski prostor z velikim skovikom in pegasto sovo. Poleti je pretežno žužkojed, aktiven tudi podnevi, ko neredko poseda na kakem drogu. Pozimi ostane na svojih gnezdiščih, vendar se preusmeri na lov malih sesalcev. Domnevajo, da je ravno to glavni problem za izumiranje te male sove. Od rodenticidov zastrupljene in omotične miši so namreč lahek plen, ki pa je za čuka poguben. Svoje doda še cestni krvni davek in intenzivno kmetijstvo, zaradi katerega čuk na poljih ne najde več dovolj žuželk. Tudi čuk je zgodnjepomladanski pevec, ko samec poje z nosljatim *ahaaaa-a*. Pogosteje pa je na čukovem območju slišati glasno skovikanje in žvižgajoče kričanje.

Pojavljanje v Sloveniji Danes je čuk najpogostejši na Primorskem, v okolici Ljubljane, na Štajerskem in Dolenjskem pa je redek, lahko bi rekli celo na robu izumrtja. Redke so še kmetije, ki gostijo čuka na svojem vrtu. Veliko raje gnezdi v opuščeni stavbah ali na odmaknjenih samotnih drevesih.

Mali skovik (*Glaucidium passerinum*)

Mali skovik (15 – 19 cm) je najmanjša evropska sova, ki pa je kljub temu neustrašen lovec na ptice in male sesalce. Loti se namreč tudi ptic, večjih od sebe, denimo cikovta (*Turdus philomelos*) ali velikega detla (*Dendrocopos major*). Je napol dnevna sova in lovi zlasti v poznem popoldnevu, mraku in zgodnjem jutru. Oglašja se s piskajočim *pii*, ki mu včasih sledi še manjši trilček. Če gozdni ptiči slišijo njegovo petje, nastane v gozdu vsesplošen preplah. Vse od drobnih kraljičkov (*Regulus* sp.) do velikega krekovta (*Nucifraga caryocatactes*) leti na kup, da bi pregnalo malega lovca. Mali skovik gnezdi v manjših, pogosto detlovih duplih, zasede pa tudi gnezdilnico. Pred gnezdenjem samica duplo očisti. Navadno je v okolici še več dupel ali kako drugače skritih mest, ki jih skovik uporablja kot shrambo. Samec namreč plena ne nosi v duplo, pač pa ga pusti v shrambi, kjer si samica s hrano postreže sama. Mali skoviki se na svojem gnezditvenem območju v mešanih ali iglastih gorskih gozdovih zadržujejo vse leto, le v zares hudih zimah se samice za kra-

tek čas umaknejo niže. Tudi jeseni je mali skovik pevsko navdahnjen, ko požvižgava posebno pesem, ki spominja na rastočo lestvico.

Pojavljanje v Sloveniji V Sloveniji največ malih skovikov živi v alpskih gozdovih, denimo na Pokljuki, v Kamniško-Savinjskih Alpah in na Pohorju. V južnih dinarskih gozdovih je redek. Na izzivanje s posnetkom ali na oponašanje njegovega oglašanja z žvižganjem se zelo burno odzove. Vendar pozor! Takšna nespametna izzivanja, zlasti podnevi, so lahko za drobno sovo usodna. Samec se namreč tako razburi, da pozabi na svojo varnost, zato lahko kaj hitro postane plen kakšne ujede.

Skobčja sova (*Surnia ulula*)

Zaradi svoje črno-bele progaste oprave skobčja sova (36 – 41 cm) spominja na skobca, od tod tudi ime. Lovi pretežno podnevi, ko na plen preži z visokih razgledišč, navadno kar z vrha drevesne krošnje. Je severnjaška ptica borealnih gozdov od Skandinavije prek Sibirije do Kanade. Pozimi navadno ostane na svojih gnezdiščih, le v hudih zimah se premakne južneje, včasih tudi bolj množično. V Severni Ameriki so na primer izmerili najdaljši premik 3.168 km. Le redko pa v Evropi dospe južneje od Nizozemske, severne Nemčije in Poljske.

Pojavljanje v Sloveniji Na Slovenskem so ji nekoč pravili kragulja ali grahasta sova, kasneje kar skobčevka, danes pa skobčja sova. Pri nas je bila verjetno opazovana le enkrat nekje na Pohorju pred več kot 100 leti. ●

24: Sove večinoma niso zelo družabna bitja, med našimi vrstami pa so izjema sove iz rodu *Asio*, na primer male uharice (*Asio otus*) na sliki, ki se pozimi na počivališčih zberejo v večje skupine. foto: Katarina Paunović (www.wild-serbia.com)

25: Mali skovik (*Glaucidium passerinum*) svoj rezki *pii* na koncu tu in tam pospremi z zvončkljajočim trilčkom.

PRIPOROČENI VIRI:

- Burton, J.A. (1992): Owls of the World, their evolution, structure and ecology. – Peter Lowe, Eurobook Limited.
- Duncan, J.R. (2003): Owls of the World. – Key Porter Books, Toronto.
- König, C., Weick, F. & Becking, J.H. (1999): Owls, a Guide to the Owls of the World. – Pica Press, Sussex.
- Mead, C. (1995): Owls. – Whittet Books, London.
- Mebis, T. & Scherzinger, W. (2000): Die Eulen Europas. – Franckh-Kosmos Verlags GmbH & Co., Stuttgart.
- Mikkola, H. (1983): Owls of Europe. – T & AD Poyser, London.
- Pelz, P., Mikusek, R. & Gwozdz, R. (2003): Owls of Europe. Audio CD. – Influence, Dabrowa Gornicza.
- Ponebšek, J. (1917): Naše ujede, I. del: Sove. – Muzejsko društvo za Kranjsko, Ljubljana.
- Roche, J. C. & Mebis, T. (1989): Die Stimmen der Greifvögel und Eulen Europas. Audio. – Kosmos, Franckh'sche Verlagshandlung, W. Keller & Co., Stuttgart.
- Trilar, T. (2002): Gozdne ptice Slovenije. Audio CD. – Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
- The Owl Pages: <http://www.owlpages.com>
- World Owl Trust: <http://www.owls.org>